

L'ÒPERA A GIRONA A LA DÈCADA DE 1890

JOAN MANEL BARCELÓ I SITJES

Pedagog i membre de l'Associació d'Amics de l'Òpera de Girona

Resum

Analitzem la vida operística de la ciutat de Girona els deu últims anys del segle XIX. Les funcions estaven aleshores concentrades en el Teatre Principal, de titularitat pública però de gestió privada, mitjançant concursos i concessions d'exploació i lloguer a empresaris que actuaven com a promotors. Ens trobem en les acaballes dels bons temps de l'òpera a la ciutat. També constatarem les limitacions i tensions entre interessos dels col·lectius implicats: empresaris, Ajuntament, artistes, professionals i el públic.

Paraules clau

Companyia italiana, empresari teatral, Girona, òpera, segle XIX, Teatre Principal.

Abstract

We analyse the operatic life of Girona City in the last ten years of the 19th century. At that time, the performances were concentrated at the Teatre Principal, owned by public sector but under private management, through public tenders and exploitation concessions and rent to the businessmen who acted as promoters. We are at the end of the golden era of the opera in Girona. We will also observe the limitations and tensions between the interests of the collectives involved: employers, City Hall, artists, professionals and public.

Key words

Italian company, theater businessman, Girona, opera, 19th century, Teatre Principal.

Podríem dir que les darreres dues terceres parts del segle XIX és el període de puixança de l'òpera a la ciutat de Girona. El fenomen és força general en el context europeu i té les seves explicacions sociològiques.

La dècada que analitzem correspon, en part, a la de continuació dels articles d'Enric Claudi Girbal sobre el teatre a Girona, i molt particularment

l'òpera.¹ Els de Girbal van ser estudis publicats el 1893 i aporten l'enumeració de companyies i obres que van ser presents al teatre ciutadà desde 1838 i justament fins al 1890.

Una circumstància documental afortunada, amb relació al moment de 1890 a 1899 que a continuació ampliarem, rau en la conservació relativament extensa del fons arxivístic del teatre:² contractació d'empresaris i taquillatges de mitja dotzena de temporades operístiques. També, cal celebrar que la premsa accessible del moment, sense arribar a ser exhaustiva, resulta força àmplia i variada.

1. D'ON VENIM I ON SOM: PRECEDENTS I CONTEXT

Un art complex com l'òpera no sorgeix de manera sobtada, ni en el buit. Fa falta un entorn institucional i sociològic que justifiqui i mantingui un producte cultural de costos ben elevats.

Recordem aquí que el teatre actualment dit Municipal havia nascut per l'evolució i creixement d'un espai, propietat de l'Ajuntament i al costat de l'edifici consistorial, des de mitjan segle XVIII, amb el nom de Pallol o Teatre de Comèdies. El desenvolupament de la ciutat i la demanda d'espectacles portaren a la construcció d'un nou edifici, que és la base de l'actual, el 1860 i que va rebre el nom de Teatre de la Reina, després Teatre Principal, coliseu que adoptà una forma a la italiana amb la voluntat de poder-hi representar òperes, afició molt principal en el moment (Costal, Gay & Rabasseda, 2010, p. 20).

L'evolució de la ciutat va anar superant, discretament això sí, l'esvorac demogràfic de la Guerra del Francès. Quan arribem a final de segle, trobarem que la població s'ha, aproximadament, doblat en relació amb l'inici, abans dels setges, arribant a prop dels 20.000 habitants. Tot i que Girona és un

¹ Enric Claudi Girbal va publicar a la Revista de Gerona una sèrie consecutiva de set articles sobre el Municipal, amb el títol genèric "El teatro en Gerona. Apuntes para su historia" en els números de febrer a agost del 1893, amb un apèndix el mes de setembre, "Gerona en el teatro. Apuntes bibliográficos", tot plegat a la Revista de Gerona. Els articles del maig i juny són els dedicats més monogràficament a l'òpera.

² La part antiga de la documentació conservada del teatre es troba a l'Arxiu Municipal de Girona. En citarem el fons com a AHGi, Teatre. Encara en aquest moment els contenidors de l'arxiu conserven la referència dels antics lligalls o carpetes, ja substituïdes. Sembla que l'Arxiu té la intenció de reestructurar-ne la classificació per lligalls. Amb tot, citarem el lligall de procedència encara que per a cerques posteriors serà important fixar-se en la data del document, quan en tingui.

pol d'atracció de les contrades veïnes, la demografia imposa un topall per mantenir una abundant oferta d'un espectacle car com és l'operístic. De fet, les òperes es concentraren habitualment als voltants de la setmana de fires, moment més propici per a la ciutadania i els visitants.

També és discret el desenvolupament industrial de Girona. Tot plegat ens trobem amb una típica ciutat capital de província amb un component obrer i burgès poc desenvolupat, acompanyat per una concentració del sector terciari: religiosos, militars i funcionaris. De fet d'aquests dos darrers sectors socials, conjuntament amb rendistes i terratinents, com veurem, componien en bona part el contingent dels abonats que aportaven el nucli estable de la clientela del teatre.

És de destacar una certa importància del fenomen associatiu en general, i del coral en particular, a la ciutat i rodalies. Això fornía un cert ambient que afavorí el gust per l'òpera. Una entitat en particular estimulà l'ambient cultural, concretament l'Associació Literària, resultant que bona part dels abonats del Principal eren membres de l'esmentada associació —en parlem a l'apartat 10—. La Sociedad Orfeón Gerundense va tenir força presència a la ciutat (Brugués, 2008, p. 30 i ss.), també la coral de La Regional.³ També citarem entitats com el Casino, que tradicionalment havia estimulat l'interès i la pràctica al seu si de la música i de la lírica. Altres entitats, com l'Odalisca, també hi contribuïren. Hem d'esmentar finalment les actuacions regulars de la banda militar, que ofería concerts al carrer, sovint amb fragments operístics, cosa que era habitual en el moment. La vida cultural a què fem referència facilità un ambient o predisposició per acudir a les temporades d'òpera.

Políticament ens trobem en la primera fase de la Restauració borbònica, sistema d'alternança política entre partits monàrquics moderats, que també afectà les contrades gironines, si bé no tant en el districte de la ciutat de Girona. Amb un fenomen catalanista encara políticament poc estructurat que tot just prengué embranzida amb la crisi del 98. A inicis de la dècada que considerem, concretament el 1891, és interessant recordar que es reimplantà el sufragi universal masculí. Malgrat les tupinades, els regidors municipals s'havien de preocupar més per l'opinió pública i, sobretot, pels sectors burgesos que podien consolidar en el poder les oligarquies ciutadanes. En aquest sentit veurem com sectors de comerciants pressionaren el consistori per tal de mantenir una programació atractiva al Teatre

³ La coral La Regional va guanyar el primer premi del concurs de Perpinyà el 1 de juliol de 1890, tal com ens recordava Joan Puigbert, 1995, p. 55

Principal que facilités l'afluència de visitants a la ciutat. Hi ha tendències que no canvien gaire amb el temps. En parlem en el següent apartat.

2. L'AJUNTAMENT, EL SEU TEATRE I L'ÒPERA

L'Ajuntament era el propietari d'un teatre ciutadà sorgit al segle XVIII i amb un nou edifici inaugurat el 1860. El municipi, però, no actuava normalment com a empresari sinó que deixava la programació i gestió concreta a negociants. Quan hi havia temps i es trobaven postors es recorria a concursos públics. Quan no hi havia temps o no hi havia un empresari titular, la gestió es podia donar a promotors esporàdics o inclús directament a companyies de teatre o líriques.

Per a l'Ajuntament disposar d'un coliseu significava un motiu de prestigi però també de responsabilitat en diversos aspectes. La consolidació de l'economia capitalista creà una nova dimensió o importància al teatre de la ciutat, funció que no tenia el mateix pes al segle XVIII. Sectors comerciants de la ciutat, com ja hem esmentat, volien que el teatre funcionés com a element d'atracció de públic cap a la població (Puigbert, 1995, p. 56), persones visitants que després farien despesa als establiments locals. El tema afectava la programació, que havia de ser el màxim d'intensa, per atreure gent, evidentment, no només amb òpera; també sarsuela, teatre i ball. I l'Ajuntament n'era conscient.⁴ Hi ha moments en què explícitament es posa de manifest aquesta expectativa de promoció comercial que tenia el teatre, particularment amb motiu d'una carta signada per força botiguers de Girona per reclamar que es restablissin els balls del Principal el 1897.⁵

Era el mateix Ajuntament el que exigia en alguns dels concursos que convocava que calia donar un mínim d'òperes, sobretot per les Fires de la ciutat, entre finals d'octubre i inicis de novembre. Sovint les exigències de la municipalitat

⁴ Ressenyant el ple de l'Ajuntament una crònica local recollia "*dijo el señor Boxa que las pasadas ferias se evidenció que la concurrencia de forasteros, está en relación con los festejos que se celebran; manifestó que si el carnaval pasado no se hizo nada, fue porque no se disponía del teatro*". *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 25-XI-1897 p. 3.

⁵ Hi ha tota una recollida de signatures de comerciants que van encapçalar Pere Prunell (amo d'una llenceria, ja desapareguda, a la rambla de la Llibertat) i Emili Teixidor (quincaller del carrer Besadó, 3), protestant perquè no s'havien fet balls per carnestoltes, cosa que entenien que havia perjudicat l'afluència de compradors als establiments respectius. Es tracta el tema a Barceló, 2018c, p. 7-11.

—no és estrany demanar tandes d'una vintena o inclús una trentena d'òperes als empresaris que havien de concursar—. Després, sovint passava que les programacions no s'acabaven de completar en la seva totalitat, en part pel fet que els costos i la demanda cultural de Girona no donaven per a tanta alegria.⁶ El fet que l'Ajuntament atorgués molta importància a la programació operística té diverses explicacions: la tradició, el prestigi de programar l'espectacle més complet i de gran actualitat a nivell mundial, i, inevitablement, perquè al públic d'aquell moment li agradava que s'oferís òpera.

Encara que els temes bàsics es resolien en el ple, existia una comissió de consellers municipals encarregats de fer el seguiment dels afers del teatre i preparar les propostes. Era la comissió de Governació. Els afers bàsics del teatre, com ara els concursos per llogar-lo, havien de passar per la supervisió del governador civil.

3. ELS EMPRESARIS

Com ja hem constatat, no era l'Ajuntament qui contractava i decidia els programes concrets. Els regidors adjudicaven en subhasta al millor postor la gestió del teatre del municipi. Qui guanyava esdevenia l'empresari del teatre durant el temps de vigència del corresponent contracte. En tot cas, quan als consellers els semblava oportú, posaven clàusules en la convocatòria i/o en el contracte sobre alguns continguts a programar o col·lectius a contractar.

Els contractes teatrals eren complexos, tant pel que fa als sistemes de subhasta com les vicissituds que se'n derivaven. Sovint, i en la dècada que analitzem és molt clar, els contractes acaben sent de curta durada, bé sigui perquè es pactaven així o per escurçaments provocats per les dificultats, sobretot econòmiques.

En les darreres dècades del XIX els empresaris ja no eren només de la contrada, sinó que hi concursaven i participaven també negociants forans⁷ (Birulés *et al.*, 1985, p. 111). En la dècada a què ens referim van ser empresaris de fora de Girona els de l'any 1890, 1891, 1893 (d'Olot) i 1894. Els altres cinc estaven radicats a la ciutat.

⁶ Així va passar en diversos moments del decenni que analitzem. El 1890 havien de presentar-se vint òperes i finalment van ser divuit. Un cas semblant ocorregué el 1897.

⁷ Ho posa de manifest en Josep Ma Fonalleras a *Història del Teatre Municipal de Girona. 1869-1985*. Girona: Ajuntament, 1985 pàg. 111.

Olot 5 de Junio de 1893.

Pau Meroles.

Signatura de Pau Meroles, el baríton d'Olot que va ser l'empresari en la temporada d'òpera de Fires del 1895. La signatura correspon a una carta per sol·licitar la concessió del Teatre Principal gironí, enviada des d'Olot el 5 de juny de 1893. AMGi, Teatre, lligall 9.

Ricardo Simó era l'empresari en iniciar-se el període que analitzem: la primera temporada operística de Fires del 1890. Hi ha una coincidència en les valoracions dels mitjans de comunicació del moment opinant que es tractava d'un gestor eficaç i que s'esforçava per portar artistes de qualitat i produccions atraients, tant en òpera com en altres gèneres que es programaven.⁸ Tot i això, la temporada operística que va dirigir va acabar de manera sobtada i amb problemes econòmics. De fet, el lloguer havia de tenir una durada de tres anys⁹ però només va durar uns mesos.¹⁰ Simó va escriure una petició a l'Ajuntament en què demanava exoneracions econòmiques. És un document molt interessant en què a partir de les dificultats plantejades

⁸ S'opina des d'*El Independiente* amb motiu de les gestions empresarials per a la temporada d'òpera prevista per Fires: "El Sr. Simó, empresario de nuestro Teatro Principal, viene dando muestras de una actividad poco común y que una vez más vendrá a justificar lo acertado que estuvo nuestro Ayuntamiento en acceder a sus peticiones" (*El Independiente*, 19-IX-1890, p. 2).

⁹ Es guarda el contracte, obtingut després d'un procés de subhasta, signat a les cases consistorials entre l'alcalde Emili Grahí i l'empresari Ricardo Simó (AMGi, Teatre, lligall 9. Document de 28-X-1890), que tenia una vigència de tres anys, de l'1-IX-1890 al 31-VIII-1893.

¹⁰ Va ser en la segona sèrie d'òperes de tardor que es van complicar les coses. Del total de deu òperes programades només se'n van realitzar vuit, i van quedar en divuit les vint que s'havien previst per a fires-tardor. Després de diverses vicissituds, l'Ajuntament, en sessió de 11-III-1891 va considerar rescindit el contracte ja que. "por parte del Empresario del Teatro Dn. Ricardo Simó no se han cumplido todas las condiciones del contrato" (AMGi, Teatre, lligall 9, documents de 10, 11 i 12 de març de 1891). La rescissió li va ser comunicada a Simó amb data 12-III en un ofici dirigit a Portbou, localitat on l'empresari s'havia desplaçat per actuar amb la seva companyia.

entenem algunes de les maneres en què s'organitzaven les temporades operístiques.¹¹

Ricardo Simó hauria nascut en un indret no precisat de Catalunya a mitjan segle XIX i va morir a Madrid el 1924. Era de família d'actors i empresaris teatrals. Creiem que podria ser fill de Francisco Simó, primer actor i empresari que va actuar a Girona el 1852 (Barceló, 2018a, p. 8-12). Ricardo es va casar amb Amalia Raso (Madrid, 1841-1914), primera actriu que actuà en la companyia del seu marit. De la parella d'artistes que hem citat en va ser fill Ricardo Simó Raso (Badajoz, 1874-Sant Sebastià, 1938). Aquest darrer és el que va guanyar més celebritat en el món de la faràndula, especialment a Madrid.

Després que quedessin desertes dues convocatòries (el 6 i 20 de setembre) per trobar nou empresari per a la tardor del 1891, l'Ajuntament va acabar acceptant una proposta d'Antonio Cots, "*vecino de Barcelona y empresario de teatros*", que presentà una proposta per realitzar sis funcions d'òpera,¹² entre setembre i octubre, cosa que va ser acceptada en condicions avantatjoses per al llogater.¹³

Tot i que l'Ajuntament ho va procurar, no hi va haver òpera el 1892. En canvi, el 1893 es recupera el gènere. L'empresari fou Pau Merolés, cantant d'Olot que tenia aleshores una certa notorietat (Barceló, 2019, p. 13-17). En les gestions burocràtiques d'aquell any 1893 es va fer representar pel gironí Rafael Serra.

L'empresari de 1894 que va fer la seva proposta per a gestionar el teatre des de Barcelona va ser Romualdo Zubielqui qui havia de pagar un 7% dels ingressos a la municipalitat. Va destacar per tenir conflictes amb la premsa, cosa que va originar una presa de posició comuna dels periòdics gironins a inicis de novembre.¹⁴ Encara hi ha un escrit de l'empresari

¹¹ Simó es lamenta dels perjudicis que té quan el regiment d'Àsia ha de marxar de la ciutat en ser mobilitzat. L'empresari tenia contractats diversos membres de la banda per a l'orquestra operística. AMGi, teatre, lligall 9, document de 4 pàgines de data 12-XI-1890.

¹² Les sis funcions s'havien de realitzar entre setembre i octubre i podien ser prorrogables per fires. La proposta comercial era signada, com a intermediari del Sr. Cots, pel cantant Narcís Serra Soler, que havia d'intervenir en les funcions (AMGi, teatre, lligall 9. Document de 20-VIII-1891).

¹³ L'Ajuntament, en sessió de 26-VIII-1891, va acceptar concedir el Teatre per sis funcions d'òpera "[...] *sin otro estipendio que el pago del alumbrado del edificio, fijado en la cantidad de cuarenta pesetas por función [...]*" (AMGi Teatre, lligall 9. Ofici amb data de 9-IX-1891)

¹⁴ *El Independiente*, 2-XI-1894, p. 2

en què manifesta no estar content amb una notícia publicada el mes de desembre.¹⁵

El llogater de 1895 es deia Àngel Marull, era veí de Girona i va oferir el 10% de la recaptació amb el compromís de representar setze òperes. Adjuntava a la proposta del concurs públic una llista de la companyia que portaria, llista que va coincidir amb força precisió amb la que realment va esdevenir

José Pinet Escarpenté, gironí, va ser l'empresari que tenia el teatre per a la temporada operística de Fires i Nadal. No s'hi havia presentat altre aspirant. Ja havia estat llogater del Principal en altres ocasions, com ara el 1891 per a vint funcions de sarsuela, el 1892 per a una temporada curta de teatre durant el desembre, i unes poques sarsueles el 1893, entre d'altres actuacions relacionades amb el Principal.

El 1898 va costar trobar postor en la subhasta. Finalment l'empresari fou M. Baratta, que era a la vegada el director musical de la companyia que actuaria i que cedia a l'Ajuntament el 14% de la recaptació. Baratta, radicat a la ciutat, era un dels promotors de concerts a Girona (Civil, 1894, p. 44).

El nostre últim llogater, el 1899, fou José Sureda, que va accedir a la gestió del Teatre Principal amb la voluntat que fos per a més de cinc anys, concessió llarga que anava acompanyada del pagament per part de l'empresari d'actuacions de millora al coliseu.

Acabem posant de manifest que diversos dels llogaters que hem esmentat van ser artistes que amb el temps van anar assumint un paper empresarial.

4. LES TEMPORADES

Amb alguna possible excepció, les funcions operístiques no s'oferien de manera aïllada, amb una o dues sessions, sinó que s'organitzaven en forma de temporada, amb oferta de diversos títols, alguns dels quals es podien repetir diverses vegades. Per al període que considerem i per a la ciutat de Girona, una temporada podia tenir una mitjana d'una quinzena de funcions, en alguna ocasió només deu (1895) i de vegades se'n programava una vintena (1890 i 1898). Esquematzem les temporades a la ciutat en l'etapa que considerem:

¹⁵ *El Correo de Gerona*, 5-XII-1894, p. 4.

Any	Dates	Funcions	Empresari	Observacions
1890	Fires	18	Ricard Simó	Empresari i actor català
1891	12-IX a 4-X	6	Antonio Cots	Empresari de Barcelona, representat per Narcís Serra
1892	-	-	-	No hi va haver òpera.
1893	Fires	12	Pau Meroles	Era d'Olot, representat per Rafael Serra (de Girona)
1894	Fires	17	Romualdo Zubielqui	Va concursar per correu des de Barcelona
1895	Fires	16	Àngel Marull	Veí de Girona
1896	-	-	-	No hi va haver òpera
1897	Fires + desembre	14 + 8	José Pinet Escarpenté	Gironí
1898	Fires	14	M. Baratta	Director d'orquestra gironí
1899	Fires	14	José Sendra	Gironí, amb intenció que el lloguer fos per a més de 5 anys
TOTAL		119	Tots diferents	Mitjana de 12 funcions a l'any

Com es pot apreciar, no hi va haver òpera en dos dels anys de la dècada, concretament el 1892 i 1896. En els dos casos es va fer una subhasta per a la temporada de Fires per tal d'oferir funcions d'òpera o sarsuela i en els dos casos va guanyar l'opció de la sarsuela.¹⁶ En sessió de 7-IX-1892 es va concedir el teatre a Pedro Valdeperas per oferir 24 sarsueles.

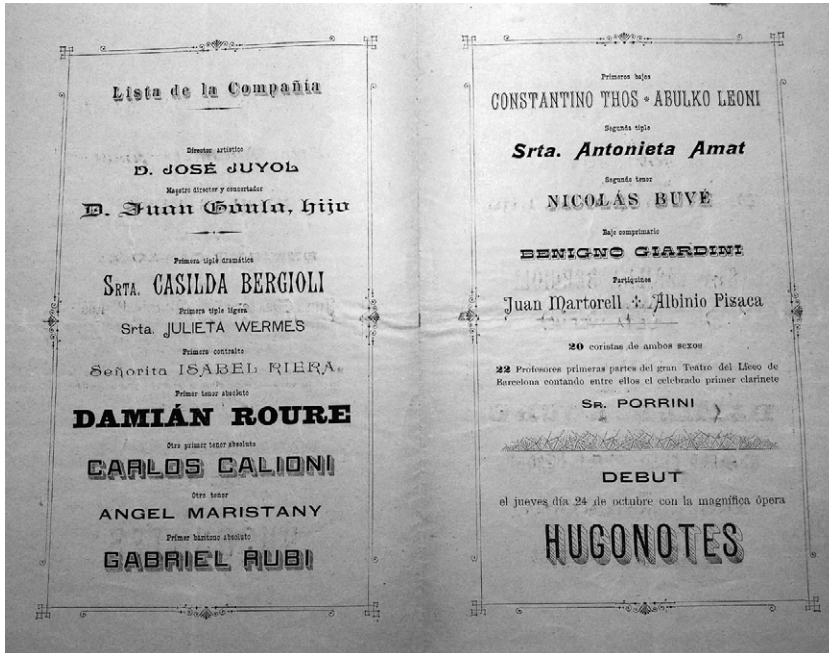
5. LES COMPANYIES

Com és habitual en totes les èpoques, en un mercat poc estructurat la contractació dels artistes podia resultar complexa. Hi havia estira-i-arroses en el moment d'arribar a un acord inicial.¹⁷ També hi havia rescissions del compromís contractual amb determinats cantants a mitja temporada per motius diversos, no sempre clarificats de cara al públic.

Resulta interessant constatar que no detectem que les companyies d'òpera que venien fossin estables, sinó que advertim una gran variació de

¹⁶ Els concursos es van realitzar l'1-IX-1892 i el 16-VIII-1896 i inicialment es demanava la realització de 30 funcions (1892) i 20 funcions (1896) d'òpera o sarsuela.

¹⁷ A títol d'exemple podem esmentar el cas que va sortir a la premsa en un lacònic comentari: "Parece que el proyecto de contrata entre la empresa de este Teatro Principal y el notable bajo señor Serra se ha deshecho. Lo sentimos" (*La Lucha*, 30-IX-1890 p. 2)

Companyia portada per Àngel Marull que actuà per Fires del 1895, en el programa de mà de l'època. AMGi, Teatre, lligall 12.

la composició d'un any per l'altre. Amb tot, sí que es troben cantants que acudiren a la ciutat en diverses ocasions (en parlem a l'apartat 7)¹⁸.

És de destacar que per diversos motius hi hagué artistes que es donaren de baixa o d'alta a la ciutat durant el transcurs de la temporada. Per aquest motiu els quadres artístics que citem no són plenament fidedignes de la dinàmica real, encara que sí molt aproximats.

6. LES ÒPERES DEL DECENNI

En aquells deu anys es van interpretar a Girona 119 funcions operístiques. Les citem al complet a l'annex. És un nombre important i encara més si tenim present que en dos anys no es va poder organitzar la buscada temporada operística. La mitjana és de prop de dotze òperes a l'any. Convé tenir present

¹⁸ Per veure la composició inicial dels col·lectius que actuaren a Girona es pot consultar l'annex final.

que en un cas (5-XI-1890) la funció va consistir en una Acadèmia, és a dir, un recull d'intervencions de peces i artistes diversos que ofereixen una mena de concert variat. En algun moment es van oferir dues òperes en la mateixa sessió. És el cas típic de *Cavalleria Rusticana* i *I Pagliacci*, òperes que quan no anaven aparellades s'acompanyaven d'algun acte solt d'altres òperes. Aquestes interpretacions fragmentàries d'òpera no les hem comptabilitzat com a títols donats.

Es nota en la dècada que considerem una important incidència de l'òpera francesa, fins al punt que el 1890 la majoria de títols eren de compositors francs. Pel que fa al decenni en el seu conjunt les franceses amb una cinquantena de títols estan a prop de les italianes, que en sumen una seixantena. Les espanyoles són només cinc.

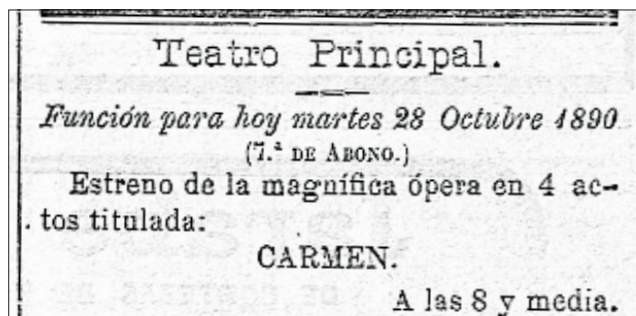
Altres canvis en les preferències del moment es refereixen a la poca presència d'obres del repertori romàntic que abans havien estat molt sovintejadades. Notem que en el repertori del 1890 no hi ha cap obra de Bellini i un sol Donizetti. Els gustos de bona part del públic havien anat canviant. Inclús algun comentari dels periòdics gironins s'inclinava per la de tendència realista.¹⁹ Amb tot, no és que en el repertori que arriba a Girona hi hagués encara gaires obres genuïnament veristes. *Carmen* podria ser un dels títols propers a aquesta escola, títol que va constituir l'obra més destacada en la programació de les Fires del 1890. *Cavalleria* i *Pagliacci* arribaren el 1897 i el 1899, respectivament.

Independentment dels títols i llengua d'origen, les funcions es cantaven en italià, exceptuant algun títol líric espanyol, quan n'hi havia. De fet les companyies rebien el nom genèric de "companyia italiana" o les funcions "d'òpera italiana". Una altra evidència que a Girona en aquest final de segle XIX les òperes es pronunciaven en italià la tenim en el fet que en els escrits veiem sovint expressats els títols en italià. Aquest és el cas de l'òpera de Georges Bizet *La jolie fille de Perth*, que a Girona s'anuncia com *La bella fanciulla di Perth*,²⁰ ; el de *La Juive* de Jacques Fromental Halévy que s'anuncia

¹⁹ Així el cronista de *La Provincia*, comentant la manera d'interpretar *Carmen* al liceu gironí en les recents funcions "si bien nosotros como amantes de la escuela realista, sentimos que no pronunciara algo más algunos perfiles del tipo, como por ejemplo en la escena en que Carmen se canta y se baila. Allí sobra finura y falta pasión" (*La Provincia*, 6-XI-1890, p. 3).

²⁰ Així apareix en un document comptable de l'administració del teatre, *Relación de lo recaudado...* amb relació a l'empresa del Sr. Meroles (AMGi T lligall 12. Document de data 9-XI-1893). També en anunci a la premsa, com ara a *El Baluarte* del dia 5-XI-1893, p. 4.

Anunci de la funció d'estrena a Girona de *Carmen*, el primer dia de Fires. *La Lucha*, 28-X-1890, p. 3.

com *Lebrea*,²¹ i *Gli Ugonotti* és el títol italià amb què s'anunciava *Les Huguenots* de Giacomo Meyerbeer.

Són només dotze els compositors operístics que tenen alguna òpera representada a Girona en la dècada. Ho resumim en el quadre següent:

Òperes	Autors representats	Òperes	Autors representats
26	<i>Meyerbeer</i>	6	<i>Mascagni</i>
25	<i>Verdi</i>	5	<i>Bretón</i>
13	<i>Donizetti</i>	4	<i>Bellini</i>
15	<i>Gounod</i>	4	<i>Leoncavallo</i>
10	<i>Bizet</i>	3	<i>Halévy</i>
8	<i>Rossini</i>	1	<i>Auber</i>

Ens crida l'atenció que el més representat a Girona sigui un compositor francès avui poc habitual en els coliseus operístics. Però Meyerbeer va ser dels músics més influents en el desenvolupament del gènere, especialment en la modalitat de *Grand opéra*, prestigi que es reflectí en la Catalunya del darrer terç de segle XIX, i també a Girona.²² Verdi i Donizetti són autors més previsibles de trobar. És interessant constatar com el verisme arriba a Girona amb certa força a través dels seus dos apòstols principals: Mascagni i Leoncavallo. Val a dir que prèviament la premsa s'havia fet ressò del fenomen

²¹ *El Correo de Gerona* 31-X-1894, p. 4.

²² L'estudiós de Meyerbeer, el gironí Dani Cortés, ha publicat diversos articles sobre el protagonisme del compositor francès. Pel que fa a Girona n'ha publicat recentment una monografia: Cortés, 2019, p. 54-57.

del nou moviment finisecular italià.²³

I pel que fa a les òperes més representades, esmentem les deu següents:

Núm.	Òperes més representades	Núm.	Òperes més representades
12	Faust	5	Lucrezia Borgia
12	Les Huguenots	5	Rigoletto
9	Un Ballo in maschera	3	Ernani
8	Carmen	4	Il Trovatore
8	Il barbiere di Siviglia	4	I Pagliacci
8	L'Africaine	4	La favorita
6	Cavalleria Rusticana	4	Luzia di Lammermoor

Tot i que generalment les companyies partien d'un repertori previst, els títols concrets a programar s'improvisaven en bona part depenent de les circumstàncies i mitjans amb què es comptava en cada moment, en quin ordre es posaven en escena, quines i quantes vegades s'oferien, s'anava decidint sobre el terreny. Un bon exemple de la situació incerta dels títols l'ofereix l'estrena de la temporada de Fires de 1894, inauguració que en primer lloc es va retardar un dia (va ser el 22-X en lloc del 21, com s'havia anunciat originàriament) i, en segon lloc, l'obra inaugural va canviar fins a tres vegades.²⁴ La major o menor bona acollida d'un títol també podia determinar que es repetís o no en la temporada.

Durant el decenni, tot i que les reiteracions són el més habitual, s'estrenen alguns títols. El 1890 (28-X) s'estrena *Carmen* de Bizet a la ciutat, òpera que de seguida va gaudir de gran predicament; el 1894 (27-X)

²³ Ja poc després de l'estrena, la premsa gironina es va fer ressò amb certa notorietat de l'èxit i innovació que significava l'òpera de Mascagni *Cavalleria Rusticana*: "En el teatro Constanzi de Roma se ha estrenado con brillante éxito una nueva ópera titulada 'Cavalleria Rusticana' [...] Mascagni es un compositor notabilísimo y una verdadera esperanza para el porvenir del arte lírico" (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 3-VII-1890, p. 3). I fixem-nos en el grau de consciència de l'evolució operística que arribava a la ciutat de Girona: "Muerto Wagner, no queda vivo más que un gran compositor de inspiración fresca, Verdi, cuando de repente surgió Mascagni, el autor de 'Cavalleria Rusticana'. Ahora, en el mismo campo de triunfos de éste, se ha presentado y promete dejarle en la sombra otro compositor nuevo que acaba de estrenar en Milán [...] su autor, desconocido ayer, famoso mañana, es un joven napolitano llamado Leoncavallo [...] La ópera titulada 'I Pagliacci' [...]" (*Diario de Gerona*, 15-VI-1892, p. 6)

²⁴ Explicava la premsa: "Lo de siempre. Ahora resulta que el tenor señor Puig, que canta en Barcelona no puede venir hasta la tercera función y por tanto la temporada de ferias no empezará en el teatro Principal con Los Hugonotes como se había anunciado, sino con Un ballo in maschera". Finalment la inauguració es va fer amb *Il barbiere di Siviglia*.

s'estrena *La Juive* de Fromental Halévy —anunciada com *Lebrea*—; el 1897 (26-X) l'estrena corresponia a *Cavalleria Rusticana*, de Mascagni; el 1898 (4-XI) es veia *La Dolores* de Breton per primera vegada, òpera que va portar divisió d'opinions entre els dilettants gironins; i el 1899 (el 2-XI) es va produir l'estrena gironina d'*I pagliacci* de Leoncavallo.²⁵

7. CANTANTS A COMENTAR

Posarem de manifest en primer lloc que van actuar en rols destacats dos cantants de les comarques gironines de reconegut prestigi, el baix bisbalenc Narcís Serra (1890) i el també baix Pau Meroles, olotí de qui ja hem parlat com a empresari el 1893.

La temporada 1890 la tiple o soprano Luisa Fons va ser molt destacada, així com el jove baríton Mestres, que va haver d'oferir un bis en la interpretació de *Carmen* el vespre del 1890. Dels cantants del 1891 va ressaltar la tiple Sra. Ferni, el tenor Sr. Angioletti i el baix de la Bisbal Narcís Serra, de qui es va destacar el seu Mefistòfil a *Faust*. El 1893 va impressionar el tenor Bugatto.²⁶ Les Fires de 1894 van tenir com a cantants destacats la soprano Sra. Carolli i el tenor Sr. José Bugatto, novament. Del 1895 destacarem la soprano Wermez, que va entusiasmar el públic amb la seva ària de la bogeria a *Lucia* o la de les perles de *Faust*. Durant les Fires de 1897 va excel·lir la soprano (tiple lleugera) Enriqueta Bianchini²⁷ i també el baríton Mourini i el baríton Rovira.²⁸ En la breu temporada de desembre del 1897 els crítics van destacar la soprano Enriqueta Bianchini i el baríton Juan Romeu. Passant al 1898, tornem a veure lluir la soprano Wermez. Del 1899 citarem la contralt De Blesio i, sobretot, el baríton Scaramella.²⁹

²⁵ *La Lucha*, 1-XI-1899, p. 3

²⁶ “no solo canta con arte sino con gusto. Extensa voz, condiciones artísticas y voluntad” (*El Independiente* 21-VI-1893, p. 2).

²⁷ “merece especial mención la primera tiple ligera señora Bianchini que es una excelente artista, posee un buen timbre de voz canta con singular amore” (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 26-X-1897, p. 3)

²⁸ Coincideix plenament amb el *Diario de Gerona* l'opinió de *La Lucha* (26-X-1897, p. 2).

²⁹ “C. de Blesio desempeña a conciencia sus papeles, tiene voz y escuela y se hace aplaudir [...] el señor Scaramella, verdadera adquisición de la empresa: es un gran artista que la ha de ayudar poderosamente en su negocio. Hermosa voz, excelente escuela de canto, conocimiento de sus papeles, avezada las tablas, todo lo tiene” (*Heraldo de Gerona*, 29-X-1899 p. 3)

Com és lògic, de vegades els comentaris de la premsa eren de caràcter negatiu, com ara el cas d'algun cantant que havia fet una evolució regressiva. Així es va jutjar el tenor Brotat,³⁰ o el baix Gil Rey.³¹

8. ELS MÚSICS I CORS A GIRONA

El teatre tenia la seva orquestra però quan hi havia òpera el contingent de músics es reforçava, tant per a comptar amb músics experts en el gènere com per arribar al mínim d'efectius que moltes òperes podien requerir. Com veurem, no sempre eren contractats pels empresaris per a intervenir en les òperes. Sovint no tenim dades exactes de com es formava l'equip d'intèrprets però algunes notícies esparses ens poden situar.

Pel que fa al contingent de músics que formaven l'orquestra, el nombre varia. En el decenni oscil·la entre 22 i 34. Resumim en l'esquema el nombre d'intèrprets de l'orquestra a continuació:

Nombre de músics de l'orquestra en les temporades operístiques							
1890:	1891:	1893:	1894:	1895:	1897:	1898:	1899:
30	30	25	24	22	30	22	34

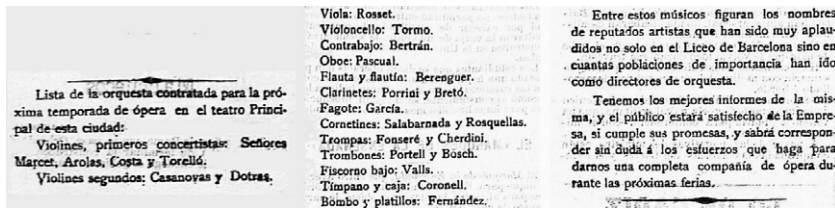
En el cas de les òperes era habitual contractar músics de fora, sobretot intèrprets provinents del Liceu. El 1893 els músics s'esmenten com procedents del Liceu i el 1894 tots els músics eren contractats a Barcelona (segons consta en els anuncis de les funcions). El 1895 el programa de mà indica que els músics provenen del Liceu (no queda clar si tots) i que compten amb el clarinetista Sr. Porrini. El 1898 la majoria dels músics provenen de Barcelona, en un nombre de 18 (d'un total de 22): 12 de l'orquestra del Teatre del Liceu i 6 de La Unión Artística.³²

Un altre procediment per reforçar els contingents de l'orquestra era contractar músics de la banda militar, atesa la presència de quarter a Girona.

³⁰ "El señor Brotat no tiene ya las facultades que le hemos aplaudido en otras ocasiones" (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 23-X-1898 p. 4)

³¹ Se li retreia que tenia una veu més de baríton que no de baix (*Diario de Gerona* 22-VI-1893, p. 5)

³² *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 12-X-1898, p. 2. La situació la descriu de manera força gràfica el diari *El Norte*, quan s'estaven fent els preparatius per a la temporada d'òpera habitual durant les Fires, lamentant que l'empresa no tingués encara l'orquestra formada: "todavía no cuenta con

Els noms dels músics que intervenien en les òperes no se solien esmentar. Aquí en tenim, però, una excepció, amb els de Fires del 1895. *El Correo de Gerona*, 19-X-1895, p. 1 i 2.

Val a dir que en aquella època la banda militar solia fer concerts al carrer, sovint de freqüència setmanal, fos a la Devesa o a la Rambla. En ocasions consta explícitament la incorporació de músics militars.³³ La tendència a no agafar músics de l'orquestra del teatre, o de l'àmbit gironí, per a les òperes, podia tenir la seva raó profunda en les apreciacions que ens ofereix Lluís Brugués (2008, p. 41): "A mitjans segle XIX, Girona havia viscut un nivell cultural i musical alt, però no a finals, en què l'ambient, sobretot musical, era decadent."

L'exclusió dels músics titulars de l'orquestra del Principal solia causar crítiques de la premsa³⁴ i, com és lògic, descontentament entre els afectats. El mateix 1898 consta un malestar per aquesta no contractació per part de regidors municipals, que es plantejaven forçar la contractació de músics locals en un futur.³⁵ Això va donar peu a concedir a músics de Girona, dirigits pel violinista Joaquim Vidal, l'explotació del teatre la temporada de Nadal 1898/99. De fet, es tracta d'una compensació dirigida concretament

orquestra cuando menos la orquesta del teatro de Gerona no sabe nada" (*El Norte*, 5-X-1898, p. 3). I, més endavant, referint-se a les gestions de l'empresari del teatre i els músics: "no es posible que pueda notificar el aumento de la orquesta que vendrá de Barcelona, porque la orquesta del teatro no toca porque el empresario no la quiere, no puede ser aumentada ni disminuida" (*El Norte*, 9-X-1898, p. 3).

³³ Així s'esmenta en citar la companyia del 1891 (*La Lucha* 11-IX-1891 p. 3)

³⁴ "Ayer supimos que la orquesta que de ordinario ocupa el correspondiente entarimado en nuestro Coliseo no estará ajustada por la actual Empresa de Opera. Sentimos mucho que así resulte, con tanto mayor motivo cuanto que tenemos entendido que la orquesta no a pedido extraordinario alguno en sus honorarios ni cosa que se le parezca, y porque, dado el significado número de artistas con que contamos en Gerona, vamos a resultar algún día con un eclipse total de ellos con manifiesto perjuicio del Arte y de las empresas [...]" (*El Independiente* 10-X-1894, p.3)

³⁵ "Dícese además que los ediles, procurando por la protección de los vecinos de esta ciudad, presentarán una proposición, de la cual resultarán beneficiados los músicos condenados ahora al olvido por parte de algunos empresarios" (*La Lucha*, 25-XI-1898, p. 3)

als músics de l'orquestra del teatre.³⁶ Devia ser tan gran la indignació dels músics que se'ls va concedir el coliseu gratuïtament.³⁷ La crisi va generar tot un moviment d'autoorganització dels intèrprets de l'orquestra del teatre, que van obtenir en concurs la concessió de la temporada de Pasqua per oferir funcions de sarsuela. Figuren entre els músics promotors, a més del ja citat Joaquim Vidal, Joan March i, sobretot, Tomàs Sobrequés, que es convertí en primer representant dels músics, i que, posteriorment, veurem sovint com a promotor i empresari.³⁸

Donada la composició aleatòria de l'orquestra que venim constatant, es van formar uns col·lectius de qualitat irregular, depenent de les temporades³⁹ i dins el conjunt dels intèrprets en una mateixa funció.⁴⁰

Bona part del cor devia ser local, amb possibilitat de reforçar-lo amb coristes forans. De totes maneres, recórrer a cantants de fora no devia ser gaire habitual ja que convenia reduir les despeses de transport i allotjament. Pel que fa al contingent de coristes se sol indicar que el cor era mixt i els efectius solien estar al voltant de la vintena, amb un mínim de 18 i un màxim de 24. Resumim esquemàticament el contingent en el següent quadre:

³⁶ Consta en el llibre d'actes de l'Ajuntament gironí: "*Ceder el Teatro a los músicos de la orquesta del mismo por durante la próxima temporada de Navidad.*" (acta de la sessió del 30 de novembre del 1898)

³⁷ Ho explica bé *El Norte*, 2-XII-1899, p. 2

³⁸ Aquest protagonisme dels músics queda reflectit en la documentació guardada del Teatre: Primer en una instància de 20-II-1899 demanant el Principal per Pasqua (AMGi, teatre, lligall 5) i l'ofici, dirigit a "*Adolfo Jaumeandreu, representante de D. Tomás Sobrequés y otros*" en què consta la concessió del teatre per Pasqua (AMGi, Teatre, lligall 5. Document de 23-II-1899)

³⁹ Hi ha molt bones referències dels músics del 1894: "*No hay duda alguna que en nuestro teatro no habíamos tenido ocasión de oír una orquesta que ejecutara con el colorido, precisión, y delicadeza con que lo hace la que hoy dirige el maestro Goula, por eso se lleva los aplausos más entusiastas y constituye la nota más notable de esta temporada teatral.*" (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 23-X-1894, p. 2).

⁴⁰ La premsa comenta en la temporada de fires del 1899 "*La orquesta bastante insegura en las óperas que hasta ahora hemos visto, y no nos sorprende. Ya suponíamos que le había de ser difícil al señor Subeyas Bachs armonizar aquel conjunto a pesar de sus conocimientos musicales y de sus buenas condiciones de maestro. Tiene a sus órdenes buenos músicos de fuera y de Gerona, no hay duda, pero hay en la orquesta varios que, unos por falta de facultades y otros por sobra de pretensiones, les han de hacer pasar las de Caín.*" [*Heraldo de Gerona*, 29-X-1899 p.3] i en un altre diari es comentava "*Los coros y la orquesta como de costumbre. Respecto a la orquesta hicimos ayer noche la siguiente observación: El maestro Subeyas dirige bien, los principales instrumentos los tocan buenos artistas y, sin embargo, el conjunto resulta falto de ajuste y afinación. A la empresa más que a nadie dirigimos esta observación, pues las censuras que continuamente se dirigen a la orquesta —y nosotros los primeros— son injustas para algunos que la componen, pero en cambio para otros, todo lo que se diga es poco*" (*Correo de Gerona*, 31-X-1899, p. 2).

Nombre de coristes, dels dos sexes, en les temporades operístiques

1890:	1891:	1893:	1894:	1895:	1897	1897	1898:	1899:
20	20	18	18	20	(Fires): 20	(XII): 16	18	24

La qualitat dels cors no devia resultar gaire bona,⁴¹ tot i que també trobem crítiques positives a la premsa.⁴² Tant pel que fa als músics com als coristes es trobava a faltar un conservatori de música a la ciutat.⁴³

9. L'ENTORN DE L'ESPECTACLE

Els recursos escènics no devien estar gaire al dia en el moment que comentem. Hom pot trobar queixes sobre l'aspecte escènic de les òperes,⁴⁴ i també d'altres espectacles. Val a dir que cap al final de segle s'iniciaran, però, algunes actuacions de millora. A partir del 1896 intervenen al teatre el pintor Urgellés i el tramoista del Liceu, Joaquín Mancio,⁴⁵ intervencions que van aportar millores com la il·luminació de l'escenari i la confecció d'alguns telons nous, però van ser d'abast limitat.⁴⁶

⁴¹ Per exemple: “Los coros estuvieron fatales [sic] y hay necesidad de reforzarlos para evitar ciertos efectos” (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 23-X-1890 p4). O, “los coros pésimos” (*El Baluarte*, 1-XI-1893). També: “Las segundas partes van bien, pero no así los coros, que deben ser reforzados ya que no pueden ser sustituidos” (*Heraldo de Gerona*, 29-X-1899, p. 3).

⁴² Hi ha crítiques positives de l'actuació del cor: *Diario de Gerona de Avisos y noticias* 25-X-1898, p. 5.

⁴³ Deia Joan Puiggarí, reclamant la creació d'un conservatori a Girona, “de este conservatorio indudablemente podrían surgir las masas corales que tanta falta hacen en el teatro” (*El Correo de Gerona* 6-XI-1899, p. 2).

⁴⁴ Es deia en plena temporada d'òpera per Fires del 1894: “Dijimos y repetimos que la escena del Teatro Principal deja mucho que desear” *El Independiente*, 2-XI-1894, p. 2. Comentant les dues primeres funcions de la temporada, diu el periodista: “el aparato escénico como de costumbre en nuestro coliseo, esto es, peor que en un villorrio” (*La Lucha*, 26-X-1897, p. 2).

⁴⁵ *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 18-VII-1896, p. 1.

⁴⁶ Manifestava Joan Puiggarí que, malgrat les reformes dels recursos escenogràfics realitzades recentment, en el teatre, l'aspecte escenogràfic havia estat deplorable en alguna funció: “Yo sabía, y conmigo la mayoría de los concurrentes, que se habían hecho en el escenario importantísimas reformas, colocándolo a la altura de los primeros teatros, y por lo mismo no pude figurarme nunca que tratándose de una obra tan popular como ‘Fausto’ llegase la “sans façon” a presentar una escena tan indigna y destaralada como se presenta en este teatro. En toda representación, y en las de ópera principalmente, el decorado es uno de los principales factores, como también lo son el vestuario, el atrezzo y la dirección escénica. [...] Un teatro como el de Gerona, que pretende tener como base la temporada de ópera, es necesario que cuente con el decorado apropiado al repertorio” (*El Correo de Gerona*, 6-XI-1899, p. 1).

Les companyies podien comptar amb l'auxili d'un cos coreogràfic, com ara el 1894⁴⁷ o el 1899, any aquest últim que el contingent s'anunciava com a "nombrós".⁴⁸

Pel que fa al vestuari cada companyia tindria, lògicament, solucions diverses, no sempre esmentades. Ocasionalment sabem que s'utilitzà vestuari procedent del Gran Teatre del Liceu.⁴⁹ En alguna ocasió consta el nom del sastre que va treballar per a la companyia, com el cas de D. J. Bota el 1893.⁵⁰

Es detecten indicis de l'existència d'una claca⁵¹ que, com és habitual, devia situar-se al galliner del teatre.⁵²

És interessant constatar que algun empresari que havia assumit el Teatre Principal va tenir problemes amb la premsa, que es va posar d'acord el 1894 per defensar la llibertat dels periodistes de fer crítiques. Es veu que l'empresa no es va agafar bé que un diari parlés malament de les escenografies a inicis de la temporada d'òpera oferta per Fires.⁵³

A falta de mitjans radiofònics o d'enregistrament, hi havia, però, recursos que permetien, en el segle XIX, que el públic pogués conèixer mínimament la música d'òperes que no s'havien encara representat a la ciutat. En moltes tipologies de concerts s'oferien fragments d'òperes, en solien dir "simfonia" o "fantasia" de l'òpera corresponent, amb parts representatives de l'obra en qüestió. Això podia passar en els concerts de carrer que feia la banda militar, o concerts al teatre, o cantant duets i àries en intermedis de funcions

⁴⁷ Aquell any la companyia no va ser anunciada formalment i de manera global però apareixen comentaris: "*creemos que pudiera perfectamente prescindirse del llamado cuerpo de baile*" (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 28-X-1894, p. 4).

⁴⁸ *Diario de Gerona de Avisos y Noticias* 12-X-1899, p. 2.

⁴⁹ Aquesta procedència consta el 1891 (*La Lucha* 11-IX-1891, p. 3)

⁵⁰ *El Correo de Gerona*, 8-VI-1893, p. 3.

⁵¹ El diccionari Alcover-Moll defineix claca com a "*conjunt de persones que van de franc a un espectacle per tal d'aplaudir-lo i assegurar-ne l'èxit...pres del francès claque*".

⁵² Exposa un comentarista d'època després de les quatre primeres funcions de la temporada operística de Fires: "*Aconsejaríamos a estos entusiastas que tan propensos se muestran a aplaudir ruidosamente, reprimieran un poco sus ímpetus a fin de que no tomaran el carácter de una manifestación claqueese*" (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 26-X-1894, p. 3). L'any següent s'escrivia, comentant una merescuda ovació en l'ària de les joies del Faust: "*aplausos, no de esos que la claque prepara y elabora de antemano en las alturas del paraíso*" (*Correo de Gerona*, 31-X-1895, p. 1).

⁵³ La cosa va donar peu que set mitjans de la premsa gironina fessin una reunió i publiquessin una nota comuna de protesta (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 1-XI-1894, p. 3).

teatrals, o en concerts instrumentals i/o de veu en centres culturals o festes de societat. Els anuncis de premsa ho reflecteixen amb assiduitat.⁵⁴ També hi havia algun cafè que oferia concerts per atreure clients i, en ocasions, l'òpera hi era ben present.⁵⁵

Tot un apartat de professionals del qual de vegades no es parla, però que són bàsics per al bon desenvolupament de l'espectacle, el constitueix el grup heterogeni d'oficis que tenen cura del funcionament de l'edifici o de determinats aspectes complementaris. Esmentem aquí alguns d'aquests professionals:

Tasca	Nom/s	Observacions
Maquinista	Serapio Mirambell ⁵⁵ Leoncio Sabadí. Narciso Sabadí Palou	Es refereix a l'encarregat de la tramoia. El 1896 va morir Leoncio Sabadí i es va concedir la plaça al seu fill, Narciso Sabadí ⁵⁶
Guarda-roba	Juan Presas ⁵⁷	Des d'antic era una de les tasques fonamentals. En l'època també s'encarregava de la custòdia del material d'attrezzo.
Perruquer	Sebastián Corominas ⁵⁸	El gironí Sr. Corominas ja estava exercint de perruquer des de feia uns quants anys i va ser oficialment ratificat com a titular del teatre el 1891. ⁵⁹

Finalment, és interessant esmentar que les companyies que actuaren a Girona en la dècada de finals del s. XIX en ocasions aprofitaven per actuar de

⁵⁴ A títol d'exemple, entre molts que podríem esmentar, citem com en un concert previ a una sessió de ball al Teatre Principal es va oferir, entre d'altres una *Fantasia de Lohengrin* de Wagner i una *Simfonia de Guillem Tell* de Rossini (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 6-XI-1894, p. 4).

⁵⁵ El Cafè d'en Vila, regentat pel Sr. Vidal, oferia el 12-XI-1890 un concert d'un quintet en què figuraven: l'obertura de l'òpera *Der Freischütz* de Weber, una fantasia de *Carmen*, una fantasia de *Cavalleria rusticana* (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 21-VIII-1898, p. 4).

⁵⁶ Esmentat conjuntament amb la llista de la companyia actuant (*La Lucha*, 4-X-1890, p. 3).

⁵⁷ Consta instància de petició del càrrec per part de Narcís Sabadí (AMGi, Teatre, lligall 13, 5-VI-1896) i els escrits de resolució corresponents, ratificats en sessió municipal de 22-VI-1896.

⁵⁸ Esmentat conjuntament amb la llista de la companyia actuant (*La Lucha*, 4-X-1890, p. 3).

⁵⁹ *Idem.* p. 3.

⁶⁰ Es conserva una instància de Sebastià Corominas, que es queixava que un parell de companyies havien prescindit dels seus serveis i sol·licita ser reconegut com a perruquer oficial del teatre (AMGi, Teatre, lligall 13. Document de 13-X-1891). L'Ajuntament li ratificà el nomenament en sessió del 2-X-1891, amb una tarifa reconeguda de 3 ptes. de percepció per cada "funció ordinària".

manera consecutiva en altres poblacions de les nostres comarques, com ara a Figueres el 1894⁶¹ i el 1895.⁶²

10. EL PÚBLIC

El públic que seguia les representacions operístiques és un factor, evidentment, ben important. En primer lloc perquè permet el sosteniment econòmic de l'activitat i, per l'altre, condiona indirectament la selecció d'espectacles a oferir, ja que l'empresariat procurava satisfer els gustos de la clientela.

L'aforament del Teatre Principal gironí era en aquests moments de 1.050 persones,⁶³ encara que alguna font el situa un xic per sobre,⁶⁴ el doble de places que en l'actualitat, tot i que es tracta del *mateix* edifici. Evidentment, els requeriments de seguretat i confort han anat retallant, amb el temps, les places posades a disposició.

Tenim dades de diferents tipus, encara que fragmentàries, sobre l'abonament del públic al Teatre Principal quan es realitzaren altres temporades d'òpera. Per Fires del 1899 es va donar la notícia que totes les llotges de platea i del primer pis (el *principal*) es van omplir d'abonats, així com la majoria de les del segon pis (*La Lucha*, 20-X-1899, p. 2).

Una informació interessant que ens ha quedat és una llista de tots els abonats dels usuaris del Principal que estaven apuntats a les funcions d'òpera i de sarsuela, que es van vincular per interès comercial, el 1894, informe elaborat pel funcionari recaptador del teatre, Serapio Mirambell. Sobre aquest aspecte n'hem publicat una petita ressenya (Barceló, 2018b, p. 17-20). Aquí esmentarem que en total hi havia 72 titulars d'abonaments, 40 dels quals corresponien a la pràctica totalitat de llotges. Com a titulars hi constaven només quatre dones: Margarita Taberner (mestra), comtessa

⁶¹ *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 9-XI-1894, p. 2.

⁶² *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 8-XI-1895, p. 1.

⁶³ Segons l'enumeració detallada d'Enric Claudi Girbal (1893, p. 99): 209 butaques, 30 llunetes, 20 seients fixos, 348 cadires de llotges principals (58 llotges per 6 seients), 69 seients de paradís, 8 cadires en dues llotges de paradís (amb quatre seients cadascuna) i 366 entrades de general al paradís.

⁶⁴ Un diari *local* apuntava el 1898 un total de 1.200 places: amb 58 llotges, 209 butaques, 20 llunetes, 20 seients fixos i 69 seients al paradís o pis superior (*La Lucha*, 16-X-1898, p. 2). Podria ser que l'aforament creixés una mica a finals del XIX amb motiu d'algunes millores practicades al paradís. La capacitat seria, doncs, similar a la de la inauguració el 1860 (Birulés *et al.*, 1985, p. 64).

Gerona 8 Noviembre 1894.
El recaudador del abono.
C. Serapio Mirambell

Signatura del recaptador del teatre, Serapio Mirambell, en l'informe d'abonats a l'òpera i sarsuela el 1894. AMGi, Teatre, lligall 12. Data 8-XI-1894.

de Berenguer (hisendada), Pilar Rigau (que vivia a l'actual plaça del Vi i estava vinculada a accions benèfiques) i Catalina Lladó. Del conjunt dels abonats i a partir d'una mostra representativa, hem determinat que els oficis dominants eren funcionaris, comerciants, hisendats, i oficis liberals. Com que del paradís o galliner només hi havia tres abonats, no podem ampliar als sectors socials, probablement més modestos, que n'eren usuaris, les dedicacions o trets.

Pel que fa a l'assistència de gent, la premsa sovint ens n'aporta dades i valoracions. El 1897 hi va haver dues temporades: la de Fires, amb una entrada correcta, i la de Nadal, amb poca aflluència, en dates de desembre.⁶⁵ La temporada de Fires del 1899, moment en què no comptem amb el registre d'ingressos, es va produir una bona assistència de públic segons la premsa.⁶⁶ S'han conservat registres per comptar els ingressos de bona part de les temporades del decenni, excepte del 1891 i de l'últim any analitzat.⁶⁷ Ho resumim en el següent quadre, en què es recull l'abonament més el taquillatge.

⁶⁵ Efectivament, comentaristes lamentaven el poc públic malgrat la qualitat dels artistes (*El Eco del Pueblo*, 25-XII-1897, p. 3).

⁶⁶ "Todas las noches ha habido mucha concurrencia en el coliseo" (*Heraldo de Gerona*, 5-XI-1899, p. 2).

⁶⁷ Es guarden fulls de comptabilitat, que l'Ajuntament volia tenir per tal de deduir el percentatge de compensació que li corresponia. Tots porten per títol la referència en el moment dels ingressos i s'inicien amb la fórmula *Relación de lo recaudado...* AMGi, teatre, lligall 12).

Ingressos comptabilitzats en els fulls <i>Relación de lo recaudado</i> , en ptes.								
Any	1890	1893	1894	1895	Fires 1897	XII- 1897	1898	Els 7 anys
Recaptat	17.015	14.187	19.472	18.711	17.068	2.837	16.652	105.942
Nombre funcions	18	12	16	16	14	8	14	98
Mitjana per funció	945,2	1.182,2	1.217	1.169,4	1.219,1	354,6	1.189,4	1.081 ptes.

Es pot comprovar que, gairebé sempre, els ingressos mitjans són semblants per a tot el període, un xic per sobre de les 1.000 ptes. diàries de mitjana, excepte el 1890, que resulta lleugerament inferior, amb 945 ptes. de mitjana. El cas clarament dissonant l'ofereix la petita temporada de desembre de 1897. Ens ho explica en part el fet que es tractava d'una segona temporada el mateix any, unes cinc setmanes després d'haver ofert la temporada operística de Fires.

Cal fer constar que en iniciar-se la dècada que analitzem ja es pot considerar que la sarsuela és el gènere preferit del públic: per sobre de l'òpera i per sobre del teatre. Això no vol dir que l'òpera no continués mantenint el seu prestigi d'espectacle principal. De fet es procurava que no faltés a la ciutat, sobretot en dates assenyalades, particularment per Fires. Que la sarsuela és el gènere preferit dels gironins ho comentaven en aquells moments els mitjans de comunicació quan analitzaven els espectacles públics. Un redactor anònim el 1890 sostenia que "*el público de Gerona es aficionado a la zarzuela*".⁶⁸

11. VALORACIONS QUE ES VAN REALITZAR

Les valoracions que els mitjans de comunicació feien eren, lògicament, variables segons la temporada, l'obra i el moment concret i el mitjà que opinava. Hi ha alguns paràmetres més habituals. Els comentaris solien ser breus i poc centrats en els aspectes tècnics de la interpretació musical.

Sovint es comentava la qualitat millorable d'aspectes de l'execució de

⁶⁸ L'afirmació es realitzava en un context en què es lamentava que una bona companyia teatral que estava actuant no gaudís de prou audiència entre el públic gironí (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 13-IV-1890, p. 5). També comenta l'interès creixent per la sarsuela Birulés *et al.*, 1985, p. 116.

l'obra, sobretot en les primers representacions del títol en qüestió.⁶⁹ Una causa fonamental de possibles deficiències era la falta d'assajos. Cap al 1890 els assajos de l'orquestra devien començar uns tres dies abans de l'inici de la primera representació,⁷⁰ mentre que els cantants van arribar a la ciutat el dia 16⁷¹. Així doncs, poc assaig devien fer amb l'orquestra, màxim un o dos dies. Aquesta era la situació normal. Altre motiu de descontentament de les crítiques era, com hem vist, les limitacions dels aspectes escenogràfics.

12. COMENTARIS FINALS

De manera ben sintètica recalcarem algunes conclusions que ens semblen més significatives. En l'última dècada del segle XIX es continuava interpretant molta òpera a Girona. Encara que dir *molt* sempre resulta relatiu: molta més que al segle XX i en l'actualitat, però menys del que les autoritats ciutadanes i els mitjans de comunicació d'aquell moment volien. Si l'Ajuntament exigia la realització d'òperes, en canvi, els que les organitzaven eren els empresaris que licitaven per gestionar el teatre Principal, empresaris amb poca continuïtat i que cada any havien de buscar i formar companyies canvians. Aquestes companyies per arrodonir la temporada es podien contractar en altres teatres de les contrades, especialment a Figueres. Amb tot, hi ha cantants que tornen a la ciutat en diversos anys del decenni analitzat.

Els títols que s'interpretaven solien ser força repetitius, amb poques òperes noves que arribessin a la Girona finisecular. De les 119 òperes del moment es concentraven totes en dotze compositors. Es nota entre els títols presentats una presència important d'autors francesos que conjuntament amb els italians, que seguien sent majoritaris, cobrien la pràctica totalitat del repertori. L'única excepció foren dues òperes, amb un total de cinc funcions,

⁶⁹ Per a les dues primeres representacions de l'òpera *Dinorah*, que inaugurava la temporada de fires de 1890, deia l'articulista "los instrumentos de metal en la representación del sábado desafinados algunas veces. En la de anteanoche todos bien" (*La Lucha*, 21-X-1890, p. 2)

⁷⁰ Un diari del moment anunciava el dia 16 d'octubre que s'havien iniciat els assajos (*La Província* 16-X-1890 p2). Posem que fos un o dos dies abans de la notícia, i donat que la primera representació es va realitzar el dia 18, els assajos es van iniciar tres, màxim quatre dies abans de la inauguració de la temporada.

⁷¹ Segons *el Diario de Gerona de Avisos y noticias*, 15-X-1890, p. 5.

ESTADO
de las localidades y entradas entregadas al despacho para la venta.

Dia ¹⁰ de Noviembre de 1890 11° del abono.

Carmen

LOCALIDADES	Número.	Abono.	Entregado	Devuelto	Vendido.	Precios	Pesetas.	Cts.
Palcos de platea.	20	19	1	"	1	10 ^o	10	"
Idem principales. <i>Regalo 1</i>	18	16	1	"	1	15 ^o	15	"
Idem de segundo piso.	19	13	6	"	6	7 ^o 50	45	"
Idem de tercer piso.	2	2	0	"	"	"	"	"
Sillones <i>Regalo 25</i>	209	25	152	1	151	3 ^o	452	"
Lunetas. <i>Regalo 1</i>	36	0	35	"	35	2 ^o 50	87	50
Asientos fijos.	20	0	20	"	20	1 ^o 75	35	"
Entradas por la puerta principal.			200	"	200	1 ^o	200	"
Medias idem.			25	3	22	0 ^o 50	11	"
Asientos fijos de paraiso.	71	8	63	"	63	0 ^o 25	15	75
Entradas de paraiso.		100	396	72	424	0 ^o 75	318	"
Medias de idem.			100	48	52	0 ^o 35	18	20
TOTALES.							1208	45
Por el A. por 100 al Ayuntamiento.							48	24
Para los bomberos.							2	50
RESTAN.							1157	61

$$\frac{1208\ 45}{48\ 24} = 1157\ 61$$
 Gerona ¹⁰ de Noviembre de 1890.

El Contador, El Cobrador general,
Juan Garcia

Recaptació en una de les funcions de l'òpera *Carmen* al Principal, la del 1-XI-1890. AMGi, Teatre, lligall 12. Document del 1-XI-1890.

de l'autor espanyol Tomás Bretón: *Los amantes de Teruel* (amb dues funcions a Girona el 1893) i *La Dolores* (tres representacions el 1898). Dos compositors resultaven clarament destacats de la resta, Meyerbeer i Verdi, cadascun amb el 20% de les representacions ofertes.

Pel que fa al cor i a l'orquestra la meitat passava per moments baixos. La manca de contractació per a les operes dels músics de l'orquestra del teatre va acabar esperonant la iniciativa d'aquests per augmentar la seva presència.

Una de les causes que posa en perill la prosperitat de l'òpera és fruit del progrés. Ens referim a la creixent oferta d'espectacles, atesa la proliferació d'entitats culturals o establiments d'oci. En tal sentit, constatem com en el mateix moment que es representava òpera al teatre ciutadà s'oferien altres espectacles en altres indrets de Girona, com en el cas del dia 30 d'octubre de 1890,⁷² per posar un exemple. Dècades abans l'oferta no era tan quantiosa. La competència encara augmentarà força més en les ofertes d'esplai que apareixeran en la primera dècada del segle XX, però aquesta etapa ja és un capítol més enllà del que aquí analitzem. Una dotzena d'òperes de mitjana a l'any encara resulta una presència important. Però és el cant del cigne.

BIBLIOGRAFIA

BARCELÓ, Joan Manel:

(2018a) "La companyia de teatre de Francisco Simó el 1852". *Operem*, núm. 49, gener 2018. Girona: Amics de l'Òpera de Girona, p. 8-12.

(2018b) "Abonats a l'òpera el 1894". *Operem*, núm. 49, gener 2018. Girona: Amics de l'Òpera de Girona, p. 17-20.

(2018c) "Més que un teatre. Una petició dels comerciants gironins". *Operem*, núm. 44 (agost 2018). Girona: Amics de l'Òpera de Girona, p. 7-11

(2019) "El Pau Merolles, un baix olotí del segle XIX". *Operem*, núm. 51, març 2019. Girona: Amics de l'Òpera de Girona, p. 13-17.

BIRULÉS, Josep Maria; FONALLERAS, Josep Maria; GARCIA, Pere; DE SOLÀ-MORALES, Ignasi (1985). *Història del Teatre Municipal de Girona: Apunts històrics i arquitectònics (1769-1985)*. Girona: Ajuntament de Girona

BRUGUÉS, Lluís (2008). *La música a Girona. Història del conservatori Isaac Albéniz*. Girona: Diputació de Girona.

CIVIL, Francesc (1894). *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*. 2a ed. Girona: Dalmau Carles.

CORTÉS, Dani (2019). "Meyerbeer a Girona". *Revista de Girona*, núm. 313, març-abril 2019, p. 54-57.

⁷² Ressenyant la programació de Fires s'anunciava per a la nit del dia 30 tres espectacles més o menys simultanis: "Por la noche, y a las horas de costumbre, función de ópera en el Teatro Principal y zarzuela en el Círculo de Álvarez. A las 11 de la noche gran baile de orquesta en los suntuosos salones del Casino Gerundense" (*La Lucha*, 24-X-1890, p. 2).

COSTAL, Anna; GAY, Joan; RABASEDA, Joaquim (2010). *La inauguració del Teatre Municipal de Girona l'any 1860. Òpera, espectacle, ciutat*. Girona: Ajuntament de Girona.

GIRBAL, Enric Claudi Girbal (1893). "El teatro en Gerona (apuntes para su historia) Compañías de ópera italiana". *Revista de Gerona*, núm. 5, maig de 1893, p. 129-136.

PUIGBERT, Joan (1995). *La Girona de la Restauració*. Girona: Diputació de Girona.

ANNEX

COMPANYIES I ÒPERES DE LA DÈCADA 1890-99

1890 [18 funcions]⁷³

Empresari. El llogater del teatre era Ricardo Simó, que contractà la Companyia d'Òpera Italiana. L'Ajuntament es quedava el 4% de la recaptació.⁷⁴ Va ser la Temporada de Fires des del 18 d'octubre.

Companyia que actuava (Girbal, 1893, p. 136). Mestre concertador i director d'orquestra: Joaquín M. Vehils; sopranos, tiple dramàtica: Angelina de Gay, tiple lleugera Luisa Font, altra tiple: Vicenta del Rey; contralt Magdalena Fàbregas; tenors, tenor dramàtic José Ramis, tenor lleuger José Brotat, altre tenor: José Blanch; barítons, Salvador Mestres i Ramón Villegas; baixos, Abulcher Leoni i José Mestres. ALTRES CANTANTS: *Caricato* Benigno Giardini / comprimària Antònia Amat, comprimari Josep Estadés. ALTRES FUNCIONS: mestre de cors Manuel Aleu, director d'escena Leon Mañez, apuntador Sisebuto Rocafigli.

FUNCIONS de 1890. Autor i títol	
18-X	MEYERBEER. <i>Dinorah</i> [Feia força anys que no s'havia representat a Girona, segons la premsa (<i>El Independiente</i> 5-X-1890 p. 3)]
19-X	MEYERBEER. <i>Dinorah</i>
21-X	VERDI. <i>Il trovatore</i>

⁷³ Fins aquest 1890 arriba la relació de temporades i companyies que descriu Enric Claudi Girbal en la seva sèrie clàssica de set articles consecutius referits al teatre de Girona amb el títol genèric "El Teatro en Gerona (apuntes para su historia)" a la *Revista de Gerona*, números II a VIII i entre els mesos de febrer i agost, respectivament. Per a la nostra temàtica els bàsics són els de maig, referit a les companyies italianes que actuen a Girona i el número de juny, que enumera els títols operístics representats. Citem aquests articles concrets en els llocs que correspon del nostre estudi.

⁷⁴ "Teatro. Empresa de Ricardo Simó. Compañía de ópera italiana" [AMGi, Teatre. Lligall 12, data de 1-XI-1890. Amb deu fulls de taquillaatge dels dies d'octubre: 18, 19, 21, 23, 25, 26, 28, 29, 20 i 31.

FUNCIONS de 1890. Autor i títol	
23-X	ROSSINI. <i>Il Barbiere di Siviglia</i>
25-X	MEYERBEER. <i>Dinorah</i>
26-X	ROSSINI. <i>Il Barbiere di Siviglia</i>
28-X	BIZET. <i>Carmen</i> . [Estrena a Girona de <i>Carmen</i> .]
29-X	BIZET. <i>Carmen</i>
30-X	VERDI. <i>Il trovatore</i>
31-X	ROSSINI. <i>Il Barbiere di Siviglia</i>
1-XI	BIZET. <i>Carmen</i>
2-XI	GOUNOD. <i>Faust</i>
3-XI	GOUNOD. <i>Faust</i>
4-XI	BIZET. <i>Carmen</i>
5-XI	ACADÈMIA [<i>Acadèmia</i> es refereix a un concert en què apareixen diverses peces i artistes]
6-XI	AUBER. <i>Fra Diavolo</i>
8-XI	BIZET. <i>Carmen</i>
9-XI	DONIZETTI. <i>Lucrezia Borgia</i>

1891 [6 funcions]. Durant 2a quinzena de setembre

Amb Antonio Cots com a empresari.

Companyia que actuava. Mestre director i concertador Eusebio Bosch; sopranos, primera tiple dramàtica absoluta Sra. Elisa Bassi, primera tiple lleugera absoluta Sra. Emilia Ferrer, segona tiple Sra. Antonia Amat; contralt i *mezzo* Sta. Antonieta Torres; tenors, primers tenors absoluts Sr. Angelo Angelotti i José Brotat, tenor comprimari Vicente Montros; barítons, primers barítons absoluts Sr. Carbonell Vilar i Antonio Codtsi; baixos, primer baix absolut Narcís Serra, altre primer baix Guillermo Thos i segon baix Segismundo Camplini. ALTRES: comprimaris, Sr. Calvet, Sr. Siliani i Sr. Penotti; ALTRES FUNCIONS: mestre dels cors Sr. Aleu; director d'escena Sr. Mora; 20 coristes dels dos sexes, 30 professors d'orquestra; vestuari del Gran Teatre del Liceu; arxiu Sr. Ferrer de Climent, perruquer, atrezzista i banda de regiment.⁷⁵

FUNCIONS de 1891. Autor i títol	
26-IX	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i> [En els papers posa <i>Gli Ugonotti</i> .] ⁷⁵
27-IX	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>

⁷⁵ *El Independiente*, 6-IX-1891, p. 3.

FUNCIONS de 1891. Autor i títol	
29-IX	GOUNOD. <i>Faust</i>
1-X	GOUNOD. <i>Faust</i>
3-X	MEYERBEER. <i>Robert le Diable</i> [Última de l'abonament de 6]
4-X	MEYERBEER. <i>Robert le Diable</i> [Feta en benefici del baix Narcís Serra, fora d'abonament]

1892 [0 funcions]

Aquell any per l'època de tardor-Fires no hi va haver òpera i en canvi va actuar a Girona una companyia de sarsuela, en funció de la subhasta i les ofertes d'empresaris.

1893 [12 funcions]

L'empresari fou Pau Meroles.

Companyia que actuava. Ens basem en el que va publicar la premsa.⁷⁷ Mestre director i concertador Esteban Puig; Sopranos, primera tiple dramàtica absoluta Amàlia Bardabio, primera tiple absoluta lleugera Sta. Soledad Curieses, tiple comprimària Srta. Rosa Balart; contralts, primera contralt absoluta Sta. Amalia Amodio; tenors, tenor dramàtic absolut José Bugatto, altre primer tenor Antonio Garcís, tenor comprimari Nicolás Bubé; barítons, primer baríton absolut Juan Rovira; baixos, primer baix absolut Secundino Thós, segons baixos Mariano Borrás i Eliseo Oliberas, baix comprimari Benigno Giardini. ALTRES FUNCIONS: Mestre de cors Manuel Benítez, apuntador Francisco Cano, director d'escena Federico Revilla, sastreria D. J. Bota, arxiver D. E. Ferrer, sabater D. F. Carreras, armeria D. N. Vallcaneras, Atrezzo D. E. Tarascó. 18 coristes dels dos sexes i 25 professors del Gran Teatre del Liceu.

Es conserva relació de les dotze òperes en un full de control de la recaptació, citant els títols i les dates.⁷⁸

FUNCIONS de 1893. Autor i títol	
28-X	BRETÓN. <i>Los amantes de Teruel</i>
29-X	DONIZETTI. <i>Lucrezia Borgia</i>
30-X	DONIZETTI. <i>Lucrezia Borgia</i>
31-X	VERDI. <i>Rigoletto</i>
1-XI	BRETÓN. <i>Los amantes de Teruel</i>

⁷⁶ Girbal (1893) ja cita l'any de l'estrena gironina de "Carmen" però no en cita el dia.

⁷⁷ *El Correo de Gerona*, 8-VI-1893 p. 3.

⁷⁸ *Relación de lo recaudado. Emp. Meroles* (AMGi, Teatre, lligall 12. Document de 3-XI-1893).

FUNCIONS de 1893. Autor i títol	
2-XI	VERDI. <i>Rigoletto</i>
3-XI	GOUNOD. <i>Faust</i>
4-XI	VERDI. <i>Un ballo in maschera</i>
5-XI	GOUNOD. <i>Faust</i>
6-XI	VERDI. <i>Un ballo in maschera</i>
7-XI	BIZET. <i>La jolie fille de Perth</i> . Estrena a Girona de l'obra
8-XI	BIZET. <i>La jolie fille de Perth</i>

1894 [17 funcions]

L'empresa organitzadora era la de Romualdo Zubielqui. Hi ha un full de comptabilitat dels ingressos de la temporada que va del 20-X al 8-XI, i en què cita els títols i les dates.⁷⁹

Companyia que actuava. Les notícies amb relació als components de la companyia van ser esparses aquell any.⁸⁰ Mestre director i concertador Juan Goula (fill); sopranos Sra. Carolli, tiple lleugera Sra. Wermez; contralt Sra. Julia; tenors, Sr. Brotat, Sr. José Bugatto; baríton Sr. Mestres; baix Constantino Thos. I ALTRES, sense especificar-ne la tessitura: Sra. Pelayo, Sr. Calvet, Sr. Masip, Sr. Beato, Sr. Martorell, Sr. Climent.

FUNCIONS de 1894. Autor i títol	
20-X	VERDI. <i>Un ballo in maschera</i>
21-X	GOUNOD. <i>Faust</i>
23-X	DONIZETTI. <i>Lucrezia Borgia</i>
25-X	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i> [En els papers hi posa <i>La Africana</i> .]
27-X	HALÉVY. <i>La Juive</i> [En els papers hi posa <i>La Ebreca</i> (denominació italiana: <i>Lebrea</i>).]
28-X	VERDI. <i>La Traviata</i>
29-X tarda	GOUNOD. <i>Faust</i>
29-X Vespre	HALÉVY. <i>La Juive</i>
30-X	VERDI. <i>Un ballo in maschera</i>
31-X	DONIZETTI. <i>La Favorita</i>

⁷⁹ Relación de lo recaudado. Emp. Meroles (AMGi T lligall 12. Doc 9-XII-1894).

⁸⁰ L'empresari no va publicar el fulllet ni va passar prèviament la llista completa a la premsa, cosa que aquesta va criticar. Alguns noms ja se sabien i altres van anar sent publicats als diaris a mesura que s'incorporaven a determinada obra. El dia de la primera funció de la temporada deia un redactor: "No hemos podido obtener la lista de los artistas que constituyen la compañía, pero de las noticias particulares recogidas resulta que la casi totalidad son conocidos del público gerundense" (*Diario de Girona de Avisos y Noticias*, 20-X-1894, p. 2)

FUNCIONS de 1894. Autor i títol	
1-XI	HALÉVY. <i>La Juive</i>
2-XI	ROSSINI. <i>Il Barbieri di Siviglia</i>
3-XI	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i>
4-XI	ROSSINI. <i>Il Barbieri di Siviglia</i>
5-XI	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>
7-XI	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>
8-XI	ROSSINI. <i>Il Barbieri di Siviglia</i> [Sessió de comiat de la companyia.]

1895 [16 funcions]

DOCUMENTACIÓ

L'empresari era Àngel Marull, que havia ofert el 10% dels ingressos per a l'Ajuntament.

Companyia que actuava. Consta en programa imprès de mà.⁸¹ Director artístic: José Juyol; mestre director i concertador: Juan Goula (fill). Sopranos, primera tiple dramàtica Srta. Casilda Bergioli, primera tiple lleugera Srta. Julieta Wermes, segona tiple Srta. Antonieta Amat; contralts, primera contralt Srta. Isabel Riera; tenors, primer tenor absolut Damián Roure, altre primer tenor absolut Carlos Calioni, altre tenor Àngel Maristany, segon tenor Benigno Giardini; barítons, primer baríton absolut Gabriel Rubi; baixos, primers baixos Constantino Thos i Abulko Leoni. ALTRES: partiquins Juan Martorell i Albinio Picasa. ALTRES FUNCIONS: mestre de cors: Sr. Calsolani [segons consta en annex manuscrit en el concurs d'adjudicació del teatre], 20 coristes dels dos sexes i 22 músics (*professors primeres parts del gran Teatre del Liceu de Barcelona*) comptant amb el primer clarinet Sr. Porrini.

Hi ha un full de comptabilitat dels ingressos on figuren les dates i els títols.⁸²

FUNCIONS de 1895. Autor i títol	
24-X	MEYERBEER. <i>Gli Ugonotti</i>
26-X	DONIZETTI. <i>Lucia di Lammermoor</i>
27-X	MEYERBEER. <i>Gli Ugonotti</i>
28-X	VERDI. <i>Ernani</i>
29-X	DONIZETTI. <i>Lucia di Lammermoor</i>
30-X	GOUNOD. <i>Faust</i>
31-X	VERDI. <i>Ernani</i>

⁸¹ *Teatro Principal. Gran Compañía de Ópera italiana. Temporada de Férias. 1895* (AMGi T llig. 12), Impremta Torres.

⁸² AMGi T llig 12, 11-XI-1895.

FUNCIONS de 1895. Autor i títol	
1-XI	GOUNOD. <i>Faust</i>
2-XI	BELLINI. <i>I Puritani</i>
3-XI	VERDI. <i>Un Ballo in maschera</i>
4-XI	VERDI. <i>Un Ballo in maschera</i>
5-XI	DONIZETTI. <i>La Favorita</i>
6-XI	DONIZETTI. <i>Lucia di Lammermoor</i>
7-XI	DONIZETTI. <i>La Favorita</i>
9-XI	BIZET. <i>Carmen</i>
10-XI	BIZET. <i>Carmen</i>

1896 [0 funcions]

La subhasta d'aquell any va determinar que per Fires es programessin sarsueles.

1897 [22 funcions -14 i 8-]

L'empresari del teatre fou inicialment José Pinet Escarpenté, però es va traspasar la titularitat a Narcís Casademunt arran del nomenament del Sr. Pinet per a un càrrec oficial (canvi aprovat per l'Ajuntament en sessió del 20-X-1897).

Companyia que actuava per Fires. Es va publicar a la premsa.⁸³ Director artístic Damián Roure [tenor]; i el director musical [*director y concertador*] Esteban Puig; sopranos, tiple dramàtica Sra. Carolina Carolli, tiple lleugera Sta. Enriquetta Bianchini, altra tiple Sra. Antonietta Amatti, tiple comprimària Sta. Paquita Valls; contralt Sra. Dolores Bardabio; tenors, primers tenors Angelo Morini, Luís C. Hernández i Gregorio Royo, tenor comprimari José Oliver; tenor partiquino Enrique Monrós; baríton Juan Rovira; baixos, primers baixos Baltasar Banquells i Antonio Terrasa, baix comprimari Alfredo Serazzi; baix partiquino Juan Martorell. ALTRES FUNCIONS: Mestre de cors i apuntador Urbano Fando; director d'escena Benigno Giardini; 20 coristes dels dos sexes i 30 professors d'orquestra.

FUNCIONS Fires 1897. Autor i títol	
TEMPORADA DE FIRES	
23-X	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>
24-X	VERDI. <i>Il Trovatore</i>
26-X	MASCAGNI. <i>Cavalleria rusticana</i> i el 3r acte de <i>Les Huguenots</i> de Meyerbeer.

⁸³ Llista publicada al *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 12-X-1897, p. 3, que exposa que li van donar la llista el dia anterior.

FUNCIONS Fires 1897. Autor i títol	
28-X	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i>
29-X	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>
30-X	BELLINI. <i>La Sonnambula</i>
31-X	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i>
1-XI	GOUNOD. <i>Faust</i>
2-XI	DONIZETTI. <i>Lucrezia Borgia</i>
3-XI	GOUNOD. <i>Faust</i>
4-XI	MASCAGNI. <i>Cavalleria rusticana</i> i el 3r acte de <i>La Favorita</i> de Donizetti.
5-XI	DONIZETTI. <i>Lucia di Lammermoor</i>
6-XI	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i>
7-XI	BELLINI. <i>La Sonnambula</i>

El mateix empresari Josep Pinet estava previst que realitzés una temporada llarga d'òpera per la campanya de Nadal però va acabar oferint només sis funcions. La companyia va ser semblant a la que havia actuat per Fires però amb uns quants canvis.

El mes de desembre va actuar una altra companyia italiana. La composició va ser publicada per la premsa. Director artístic José Juyol; director musical Güelfo Mazzi; sopranos, tiple dramàtica Sra. Carolina Carolli, tiple lleugera Sta. Enriqueta Bianchini, tiples comprimàries Sta. Rosita Balart i Sta. Enriqueta Güestelli; contralt Sra. Dolores Bardabio; tenors, primers tenors José Brotart i José Bugatto, tenor comprimari José Masip; Monrós; barítons Juan Romeu i Gabriel Rubí; baixos, primers baixos Eliseo Oliveras i Antonio Terrasa, baix comprimari José Pla. ALTRES FUNCIONS: Director d'escena José Juyol, apuntador Enrique Simó, 16 coristes dels dos sexes, l'orquestra serà augmentada per diversos professors de Barcelona.⁸⁴

FUNCIONS del desembre 1897.	
TEMPORADA DE DESEMBRE	
18-XII	VERDI. <i>Ernani</i>
19-XII	VERDI. <i>Rigoletto</i>
21-XII	VERDI. <i>Un Ballo in Maschera</i>
23-XII	DONIZETTI. <i>La Favorita</i>
25-XII Tarda	VERDI. <i>Ernani</i>
25-XII Nit	VERDI. <i>Rigoletto</i>
26-XII Tarda	VERDI. <i>Un ballo in maschera</i>
26-XII Nit	BIZET. <i>Carmen</i>

⁸⁴ *El Correo de Gerona*, 14-XII-1897, p. 2.

1898 (14 funcions)

Com a empresari del teatre hi actuava el Sr. Baratta, que era a la vegada el director musical.

Companyia que actuava, segons va ser publicada a la premsa:⁸⁵ Director artístic: José Juyol; mestre director i concertador Sr. Baratta; sopranos tiples Carolina Carolli, Maria Puig i Julieta Wermez, tiple comprimària Rosita Balart, tiple partiquina Rosita Guizletti; contralt, Maria Ketti; tenors, José Puig Escusell i José Brotat, tenor comprimari Nicolás Buvé, tenor partiquí José Monrós; barítons, Salvador Mestres i Carlos Molist, baríton genèric: Alfredo Serazzi; baixos, Abulkare Leoni i Esteban Vallhonestà, baix comprimari Ramon Martorell. ALTRES FUNCIONS: mestre supletori: Urbano Fando i apuntador: Enrique Fando.

FUNCIONS de 1898. Autor i títol	
22-X	ROSSINI. <i>Il Barbiere di Siviglia</i>
23-X	BELLINI. <i>La Sonnambula</i>
25-X	VERDI. <i>Un Ballo in maschera</i>
27-X	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>
28-X	VERDI. <i>La Traviata</i>
29-X	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>
30-X	ROSSINI. <i>Il Barbiere di Siviglia</i>
31-X	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i>
1-XI	VERDI. <i>La Traviata</i>
2-XI	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i>
3-XI	GOUNOD. <i>Faust</i>
4-XI	BRETÓN. <i>La Dolores</i> Estrena a Girona.
5-XI	BRETÓN. <i>La Dolores</i>
6-XI	BRETÓN. <i>La Dolores</i>

1899 (14 funcions)

José Sendra fou l'empresari del teatre.

Companyia que actuava, enumerada per la premsa.⁸⁶ Director artístic: Juan Ordinas (baix i mestre de cant, que va morir a la ciutat en plena temporada);⁸⁷ mestre director

⁸⁵ *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 11-X-1898, p. 4

⁸⁶ *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 12-X-1899, p. 2.

⁸⁷ Durant el període d'actuacions es va produir la mort sobtada i enterrament del director artístic de la companyia, el Sr. Juan Ordinas (*Diario de Gerona de Avisos y Noticias* 3-XI-1899, p. 5).

i concertador, Modesto Subeyas y Bachs; sopranos, soprano dramàtica absoluta Sra. Binimèni Victòria, soprano lleugera absoluta Sta. Angelina Adini, tiple comprimària Sra. Antonia Amatti, tiple partiquina Sta. Francisca Valls; contralt, Sra. Felicina Crippa; tenors, primers tenors absoluts: Sr. Scurselli, Sr. Morini i Sr. Santullano, tenor comprimari Giuseppe Masip; baríton i baix genèric Alfredo Seratzi baixos, primers baixos absoluts: Fodin Baltasare i Eliseo Oliveras, baix partiquí Sr. Barceló. ALTRES FUNCIONS: director d'escena Sr. Seratzi, mestre de cor i apuntador, Sr. Fando; 24 coristes dels dos sexes; 34 professors d'orquestra i "nombrós" cos coreogràfic.

FUNCIONS de 1899. Autor i títol	
22-X	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i> [Inaugura la temporada d'òpera per Fires, amb no gaire èxit, segons el <i>Diario de Gerona de Avisos y Noticias</i> 24-X-1890, p. 3.]
24-X	VERDI. <i>Il trovatore</i>
26-X	MEYERBEER. <i>L'Africaine</i>
27-X	MASCAGNI. <i>Cavalleria rusticana</i> i 1r i 2n acte de <i>La Favorita</i>
28-X	GOUNOD. <i>Faust</i>
29-X	MASCAGNI. <i>Cavalleria rusticana</i> i 1r i 2n acte de <i>Faust</i>
30-X	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>
31-X	GOUNOD. <i>Faust</i>
1-XI	MEYERBEER. <i>Les Huguenots</i>
2-XI	MASCAGNI. <i>Cavalleria rusticana</i> LEONCAVALLO. <i>I Pagliacci</i> [Estrena a Girona d' <i>I Pagliacci</i> .]
3-XI	MASCAGNI. <i>Cavalleria rusticana</i> LEONCAVALLO. <i>I Pagliacci</i>
4-XI	LEONCAVALLO. <i>I Pagliacci</i> i 1r acte de <i>Gli Ugonotti</i>
5-XI	LEONCAVALLO. <i>I Pagliacci</i> I actes 1r i 4t de <i>Carmen</i> [Funció en benefici del tenor Morini]
6-XI	VERDI. <i>Rigoletto</i> [Funció en benefici]